

«مطالعات جامعه‌شناسی»

سال ششم، شماره بیست و یکم، زمستان ۱۳۹۲

ص ص ۷۲-۵۹

بررسی عوامل اجتماعی مرتبط با رضایت شهروندان شهر تبریز از رعایت حقوق شهروندی

پروین حسین‌زاده^۱

دکتر داود ابراهیم‌پور^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۵/۲۰

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۳۹۴/۸/۱۳

چکیده

در پژوهش حاضر رابطه میزان رضایت شهروندان از رعایت حقوق شهروندی با ابعاد فرعی آن شامل میزان آزادی اندیشه، میزان مشارکت سیاسی، میزان دسترسی به موقعیت سیاسی، میزان کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر، میزان تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی و نیز متغیرهای جنسیت، محل سکونت شهروندان در مناطق مختلف شهر تبریز و سطح تحصیلات به عنوان متغیرهای پیش‌بین مورد بررسی قرار گرفته‌است. نوع پژوهش حاضر کاربردی و از لحاظ روش تحقیق، پیمایشی است و برای گردآوری داده‌ها از تکنیک پرسشنامه استفاده شده‌است. جامعه آماری تحقیق، شهروندان بالای ۱۵ سال تبریز در آمار سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۹۰) به تعداد ۵۱۱۱۸۴ نفر می‌باشد. نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از مناطق ده‌گانه شهر تبریز برگزیده شده‌است. حجم نمونه آماری براساس فرمول (کوکران) برابر با ۳۸۴ نفر می‌باشد. بر اساس نتایج آزمون فرضیه‌ها بین میزان آزادی اندیشه و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بین میزان مشارکت سیاسی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بین میزان دسترسی به موقعیت سیاسی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بین نگرش نسبت به میزان کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی شهروندان رابطه معنی‌داری وجود دارد. بین نگرش نسبت به میزان تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی رابطه معنی‌داری وجود دارد. بین پاسخگویان مرد و زن از نظر نگرش نسبت به میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی تفاوت وجود دارد. بین شهروندان با سطوح تحصیلی متفاوت از نظر میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی تفاوت وجود دارد.

واژگان کلیدی: حقوق شهروندی، رضایت از رعایت حقوق شهروندی، حقوق اجتماعی، حقوق سیاسی.

۱. کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز- ایران.

E-mail: ebrahimpoord@iaut.ac.ir

۲. گروه علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز- ایران (نویسنده مسئول).

مقدمه

حقوق شهروندی، آن بخش از حقوق اساسی می‌باشد که رنگ تعلق و وابستگی ملی به‌خود گرفته است. در واقع حقوق شهروندی، مجموعه حقوق و آزادی‌هایی است که دولت در درون مرزهای خود به موجب قوانین داخلی متعهد می‌شود که برای شهروندانش به‌عنوان یک امتیاز به رسمیت بشناسد. حقوق شهروندی، حقوق انسان به دلیل زندگی در اجتماع معین است و با توجه به مقتضیات و شرایط زمانی و مکانی می‌تواند متفاوت باشد. بخش اساسی حقوق شهروندی ناشی از حقوق داخلی کشورهاست. شاید این نکته از لحاظ نظری پذیرفتنی باشد که شهروندی، شرط تحقق مردم‌سالاری است و به لحاظ عملی، تصور این موضوع که یک نظام سیاسی بدون تحقق شهروندی، می‌تواند مردم‌سالار شود دشوار می‌نماید. در واقع این دو با یکدیگر تحقق پیدا می‌کنند. نکته اساسی و مهم در تحقق شهروندی و مردم‌سالاری، وجود قواعد مساوات‌طلبانه‌ای است که رابطه دولت و افراد را تنظیم می‌کند. در نظام نوین‌پاد جمهوری اسلامی ایران که ذخایر دوگانه دین و مردم، اساس مشروعیت سیاسی آن را تشکیل می‌دهند، به میزان تحقق شهروندی، ذخایر مشروعیت مدنی، برای حکومت، ناگزیر از مصرف ذخایر دینی، برای دوام خود خواهد بود. و این امر در دراز مدت، استحکام دینی حکومت را دچار فرسایش می‌کند (پوسفی، ۱۳۸۰).

رعایت حقوق شهروندی، علاوه بر منابع، نیازمند بستری مناسب است که در آن جامعه مدنی قدرتمند، حضور مردم در عرصه‌های عمومی فعال و به تبع آن‌ها تمام ارکان جامعه در سرنوشت خویش سهیم هستند. وجود و فعالیت تشکلهای و نهادهای اجتماعی میانی زمینه لازم را برای رشد آگاهی از حقوق و به ویژه وظایف شهروندی فراهم می‌سازد. افزون بر آن، شهروندی در جامعه‌ای به منصفه ظهور می‌رسد که افراد، نگرش مثبت به مشارکت داشته باشند.

شهروندی و رفتار شهروندان، از متغیرها و عوامل بنیادین، در گسترش سرمایه اجتماعی و به دنبال آن توسعه جوامع بشری است که اهمیت یافتن آن در مطالعات اجتماعی و پرداختن به آن در این تحقیق نشأت گرفته از آن است. مفهوم شهروند و شهروندی از مفاهیمی است که از دیرباز تاکنون مطرح بوده و سیر تکامل خود را در ادوار و جوامع مختلف طی نموده‌است. این مفهوم که حامل مدنیت و پیشرفت بوده است، از منظرهای گوناگون توسط مکاتب مختلف فلسفی، سیاسی و حقوقی مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌است. در بررسی و مطالعه مفهوم شهروندی، همواره یک آمیختگی و رابطه تنگاتنگ با اخلاق و روابط اخلاقی به چشم می‌خورد. «مفهوم شهروندی» علاوه بر زمینه‌های سیاسی، بر روابط اخلاقی بین اعضای جامعه و نیز مسایل سنتی نظری جامعه‌شناسی، مثل شرایط یگانگی و همبستگی اجتماعی، ناظر است. اخلاق مدنی، هم‌چنین مستقیماً با تغییرات هویتی و تصوراتی مرتبط است که شهروندان نسبت به

خود و دیگر شهروندان دارند. شهروندی اجتماعی با اتکا به آن دسته اصول اخلاقی شکوفا می‌گردد که مشوق احساس برادری، هم‌نوعی، تعهد و مسئولیت‌پذیری است (ذکائی، ۱۳۸۰: ۶۲).

مفهوم شهروندی در بعد اجتماعی، ایده‌ای است که در اروپای غربی مطرح شده‌است و در قرن شانزدهم همزمان با فراگیر شدن آن انتشار یافته‌است. مفهوم شهروندی را می‌توان در مجموع جزء مفاهیم جدیدی دانست که با زندگی برخاسته از تجدد و فرهنگ انسان اجتماعی درهم آمیخته است. در ایران نیز مانند هر نقطه دیگر خاورمیانه تا قبل از پایان قرن ۱۹ مدیر اجرایی شهر یکی از شاهزادگان، یا اغلب، فردی نظامی بود که وی را به عنوان والی شهر منصوب می‌کردند که دارای اختیارات و امتیازات نامحدود بود. در دوران معاصر شهرنشینی و شهروندی از مظاهر تمدن به شمار می‌آید و بسیاری از دولت‌ها برای تثبیت موقعیت اجتماعی و سیاسی خود شهرنشینی و شهروندی و مباحث مرتبط با آن و نیز جهت بخشیدن به موضوع‌های مربوط به شهرنشینی و شهروندی را در اولویت قرار داده‌اند. امروزه مفهوم شهروندی با مفهوم و نگرش آن در قرن نوزدهم و بیستم بسیار متفاوت است و حقوق شهروندی دارای حوزه‌های مختلفی است (جهانگیری، ۱۳۸۱: ۱۴).

شهروندی، اصلی است که بر روابط دولت و اعضای جامعه نظارت می‌کند؛ یعنی از یک‌سو به امتیازات دولت و حقوق افراد و از دیگر سو به مناسبات و فرایندهای تاریخی مربوط می‌شود. با این که شهروندی اعتبار فرد را در جامعه مشخص می‌کند، اما همزمان بر بسترهای اجتماعی که فرد در آن‌ها رفتار می‌کند، نیز تأکید دارد. به بیان دیگر، شهروندی پیوندهای میان فرد و جامعه را در قالب حقوق، تعهدات و مسئولیت‌ها منعکس می‌سازد و چارچوبی برای تعامل افراد، گروه‌ها و نهادها ارائه می‌کند. بحث از کمیت و کیفیت این حقوق و تکالیف، امروزه حجم وسیعی از گفتارها و نوشتارها را به‌خود اختصاص داده و این مسئله را مطرح ساخته که تحقق شهروندی و به تبع آن توسعه، در گرو شناخت موثر آن است. بنابراین، «کارکرد اصلی شهروندی، اداره جامعه مطابق با اصول رعایت حقوق دیگران و تعهد به انجام امور، در جهت حفظ نهادهای مشترکی است که این حقوق را برقرار و پایدار نگه می‌دارند» (فالكس، ۲۰۰۰: ۱۶۷). محققان، این پدیده را از جهات مختلف، مورد بررسی قرار داده‌اند. در پژوهشی علمی که این مقاله براساس آن تدوین یافته، به عوامل اجتماعی مرتبط با میزان رضایت شهروندان شهر تبریز از میزان رعایت حقوق شهروندی پرداخته است. از آن‌جا که شهر تبریز به یکی از بزرگ‌ترین شهرهای ایران تبدیل شده است و پیامدهای شهری فراوانی از جمله ترافیک، مصرف انرژی، تراکم جمعیت و ... را به همراه داشته است، بررسی فرهنگ شهروندی در این شهر لازم و ضروری به نظر می‌آید. هدف بررسی مذکور، شناخت وضعیت شهروندی در شهر تبریز و ارائه راهکارها و خط‌مشی‌های عملی بوده تا مسئولان و تصمیم‌گیرندگان با تکیه بر نتایج به دست آمده بتوانند دریابند به منظور تحقق حقوق شهروندی و مشارکت اعضای جامعه در راستای توسعه شهر، چه نوع اهرم‌هایی بایستی مورد استفاده قرار گیرد و از کدام شیوه‌ها می‌بایست پرهیز شود (هاشمیان‌فر، ۱۳۸۸: ۲۷).

شهروندی، مجموعه گسترده‌ای از فعالیت‌های فردی و اجتماعی است. فعالیت‌هایی که اگرچه فردی باشند، اما برآیند آن، به پیشرفت وضعیت اجتماعی کمک خواهد کرد. شهروندی، از جمله مفاهیم نوپدید است که به طور ویژه‌ای، به برابری و عدالت توجه دارد و در نظریات اجتماعی، سیاسی و حقوقی، جایگاه ویژه‌ای پیدا کرده است. مقوله «شهروندی» وقتی تحقق می‌یابد که همه افراد یک جامعه از کلیه حقوق مدنی و سیاسی برخوردار باشند. و همچنین به فرصت‌های مورد نظر زندگی، از حیث اقتصادی و اجتماعی دسترسی آسان داشته باشند. ضمن این که شهروندان به عنوان اعضای یک جامعه در حوزه‌های مختلف مشارکت دارند و در برابر حقوقی که دارند، مسئولیت‌هایی را نیز در راستای اداره بهتر جامعه و ایجاد نظم بر عهده می‌گیرند. و شناخت این حقوق و تکالیف، نقش موثری، در ارتقا شهروندی و ایجاد جامعه‌ای براساس نظم و عدالت دارد. بر این اساس، آموزش حقوق شهروندی، همانا نهادینه‌سازی نظامی از حق‌ها و تکالیف‌های متناسب با شهروندی، مبتنی بر کرامت و ارزش والای انسانی است.

از آن‌جا که تاکنون تحقیقی پیرامون عوامل اجتماعی مرتبط با میزان رضایت شهروندان شهر تبریز از میزان رعایت حقوق شهروندی صورت نگرفته است و همچنین به دلیل این که مسئولین، شعار استقلال و آزادی در تمام شئون زندگی فردی و اجتماعی شهروندان را سرلوحه اعمال خود قرار داده‌اند، ضروری است تا مسئولین، توجه لازم را به این مساله داشته باشند. تحقیق حاضر با رویکردی نظری به موضوع نگرش شهروندان تبریزی نسبت به میزان رعایت حقوق شهروندی و عوامل اجتماعی مرتبط با آن پرداخته است. تحقیق حاضر بر آن است که میزان رضایت شهروندان شهر تبریز از رعایت حقوق شهروندی را که در گرو بهره‌مندی این شهروندان از حقوق شهروندی و میزان مشارکت آن‌ها در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، مدنی، اقتصادی و فرهنگی را مورد تحلیل قرار دهد.

فرضیه‌های تحقیق

- بین نگرش نسبت به آزادی اندیشه و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.
- بین میزان مشارکت سیاسی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.
- بین نگرش نسبت به دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.
- بین نگرش نسبت به میزان کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.

- بین نگرش نسبت به تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.
- بین پاسخگویان مرد و زن از نظر میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز تفاوت وجود دارد.
- بین شهروندان با سطوح تحصیلی مختلف از نظر میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز تفاوت وجود دارد.

ابزار و روش تحقیق

در تحقیق حاضر از روش پیمایشی استفاده شده است و داده‌ها با استفاده از پرسشنامه گردآوری گردیده است. جامعه آماری تحقیق، جمعیت شهر تبریز (شهروندان بالای ۱۵ سال تبریز) در آمار سرشماری نفوس و مسکن (۱۳۹۰) به تعداد ۱۵۱۱۱۸۴ نفر می‌باشد و نمونه‌آماري تحقیق با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از مناطق ده‌گانه شهر تبریز انتخاب شده است. حجم نمونه آماری براساس فرمول کوکران برابر با ۳۸۴ نفر می‌باشد.

روایی و پایایی پرسشنامه

برای برآورد اعتبار پرسشنامه از روش اعتبار صوری بهره گرفته شده است. برای سنجش پایایی ابزار اندازه‌گیری، از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. به این ترتیب پس از اجرای پرسشنامه بر روی ۳۰ نفر از پاسخگویان و انجام پیش‌آزمون، برآورد پایایی پرسشنامه این تحقیق از طریق آلفای کرونباخ با استفاده از نرم افزار spss انجام شده است که نتایج آن در جدول شماره (۱) ارائه گردیده است.

جدول شماره (۱): پایایی پرسشنامه به تفکیک ابعاد متغیرهای تحقیق

متغیرها	آلفای کرونباخ
نگرش شهروندان نسبت به میزان آزادی اندیشه	۰/۸۱۷
نگرش شهروندان نسبت به میزان مشارکت سیاسی	۰/۸۵۲
نگرش شهروندان نسبت به میزان دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی	۰/۷۳۴
نگرش شهروندان نسبت به میزان کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر	۰/۸۴۲
نگرش شهروندان نسبت به میزان تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی	۰/۶۵۷
نگرش شهروندان نسبت به میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی	۰/۹۴۲

یافته‌های توصیفی

۶۸/۸ درصد افراد مرد و ۳۱/۲ درصد افراد زن هستند. بیشترین تعداد، مربوط به گروه مردان است. ۴۳/۹ درصد افراد مجرد و ۵۶/۱ درصد افراد متأهل هستند. بیشترین تعداد، مربوط به گروه متأهل است.

۰/۳ درصد افراد بی‌سواد، ۲/۷ درصد افراد دارای تحصیلات ابتدایی، ۳۴/۷ درصد افراد راهنمایی و متوسطه، ۵۱/۶ درصد افراد کاردانی و کارشناسی و ۱۰/۸ درصد افراد ارشد و بالاتر هستند. بیشترین فراوانی مربوط به دوره کاردانی و کارشناسی می‌باشد.

۲۳/۲ درصد افراد زیر ۲۵ سال، ۳۹ درصد افراد بین ۲۵-۳۵ سال، ۲۶/۷ درصد افراد بین ۳۶-۴۵ سال، ۹/۳ درصد افراد بین ۴۶-۵۵ سال و ۱/۹ درصد افراد بالاتر از ۵۵ سال هستند. بیشترین فراوانی مربوط به سنین بین ۲۵-۳۵ سال می‌باشد.

۱۶/۷ درصد افراد ساکن منطقه یک شهرداری، ۱۱/۹ درصد ساکن منطقه دو، ۱۴ درصد ساکن منطقه سه، ۲۱/۲ درصد ساکن منطقه چهار، ۶/۱ درصد ساکن منطقه پنج، ۵/۸ درصد ساکن منطقه شش، ۹/۵ درصد ساکن منطقه هفت، ۲/۱ درصد ساکن منطقه هشت، ۰/۳ درصد ساکن منطقه نه و ۱۲/۴ درصد ساکن منطقه ده هستند. بیشترین فراوانی مربوط به منطقه چهار شهرداری می‌باشد.

نتایج فرضیه‌های تحقیق

آزمون فرضیه ۱: بین نگرش نسبت به آزادی اندیشه و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۲): آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر	میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی
ضریب همبستگی	۰/۸۳۵
نگرش نسبت به میزان آزادی اندیشه	سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰
	تعداد ۳۸۳

مطابق ضریب همبستگی پیرسون محاسبه شده ملاحظه می‌شود که بین دو متغیر فوق، ضریب همبستگی ۰/۸۳۵ و سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۰ به دست آمده است که بیانگر وجود همبستگی بین نگرش نسبت به میزان آزادی اندیشه و نگرش به میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی است. بر این اساس فرضیه تحقیق تایید می‌گردد.

آزمون فرضیه ۲: بین میزان مشارکت سیاسی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۳): آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر	میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی
ضریب همبستگی	۰/۵۱۸
میزان مشارکت سیاسی	سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰
	تعداد ۳۸۳

مطابق ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود بین دو متغیر فوق ضریب همبستگی ۰/۵۱۸ و سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۰ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین میزان مشارکت سیاسی و نگرش به میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی است. بر این اساس فرضیه تحقیق، تایید می‌گردد.

آزمون فرضیه ۳: بین نگرش نسبت به دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۴): آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر	میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی
میزان دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی	ضریب همبستگی ۰/۶۳۵ سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ تعداد ۳۸۳

مطابق ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود بین دو متغیر فوق، ضریب همبستگی ۰/۶۳۵ و سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۰ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین میزان دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی و نگرش به میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی است. بر این اساس فرضیه تحقیق تایید می‌گردد.

آزمون فرضیه ۴: بین نگرش نسبت به میزان کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۵): آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر	میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی
نگرش نسبت به میزان کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر	ضریب همبستگی ۰/۸۰۹ سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ تعداد ۳۸۳

مطابق ضریب همبستگی پیرسون انجام شده، بین دو متغیر فوق همبستگی ۰/۸۰۹ و سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۰ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین میزان کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر و نگرش به میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی است. بر این اساس فرضیه تحقیق تایید می‌گردد.

آزمون فرضیه ۵: بین نگرش نسبت به تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز رابطه وجود دارد.

جدول شماره (۶): آزمون ضریب همبستگی پیرسون

متغیر	میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی
نگرش شهروندان نسبت به میزان	ضریب همبستگی ۰/۷۲۸
تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی	سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰
	تعداد ۳۸۳

مطابق ضریب همبستگی پیرسون انجام شده، ملاحظه می‌شود بین دو متغیر فوق ضریب همبستگی ۰/۷۲۸ و سطح معنی‌داری آزمون ۰/۰۰۰ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی و میزان تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی است. بر این اساس فرضیه تحقیق تایید می‌گردد.

آزمون فرضیه ۶: بین پاسخگویان مرد و زن از نظر میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز تفاوت وجود دارد.

جدول شماره (۷): آزمون t مستقل برای مقایسه نگرش پاسخگویان مرد و زن نسبت به میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی

جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
مرد	۲۵۶	۴۲/۵۰	۲۰/۱۵	-۲/۰۱۵	۳۷۰	۰/۰۴۵
زن	۱۱۶	۴۷/۰۴	۲۰/۰۸			

بر اساس نتایج آزمون، تفاوت میانگین انجام شده ملاحظه می‌شود. میانگین نگرش به میزان رعایت حقوق شهروندی در مردان ۴۲/۵۰ با انحراف استاندارد ۲۰/۱۵ و در زنان ۴۷/۰۴ با انحراف استاندارد ۲۰/۰۸ است. مقدار t محاسبه شده ۲/۰۱۵- بوده و سطح معنی‌داری آزمون، ۰/۰۴۵ می‌باشد. بر این اساس، تفاوت نگرش به میزان رعایت حقوق شهروندی بر اساس جنسیت، معنی‌دار است. آزمون فرضیه ۷: بین شهروندان با سطوح تحصیلی مختلف از نظر میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز، تفاوت وجود دارد.

جدول شماره (۸): توزیع فراوانی پاسخگویان براساس تحصیلات

تحصیلات	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد
بی سواد	۱	۵۷/۱۴	۰
ابتدایی	۱۰	۵۴/۵۲	۲۲/۸۴
راهنمایی و متوسطه	۱۲۹	۴۷/۷۰	۱۹/۳۲
کاردانی و کارشناسی	۱۹۲	۴۲/۵۳	۱۹/۴۵
ارشد و بالاتر	۴۰	۳۸/۱۵	۲۵/۲۷

جدول شماره (۹): آزمون تحلیل واریانس یک طرفه برای مقایسه میانگین نگرش پاسخگویان
نسبت به میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی براساس تحصیلات

منبع تغییرات	مجموع مجذورات انحرافات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار f	سطح معنی داری
بین گروه	۴۸۰۹/۶۰۹	۴	۱۲۰۲/۴۰۲	۲/۹۴۸	۰/۰۲
درون گروه	۱۴۹۷۱۳/۴۱۹	۳۶۷	۴۰۷/۹۳۸		
کل	۱۵۴۵۲۳/۰۲۹	۳۱۷	-		

بر اساس نتایج آزمون تحلیل واریانس یک طرفه انجام شده، ملاحظه می شود که میانگین نگرش پاسخگویان نسبت به رعایت حقوق شهروندی در افراد بی سواد ۵۷/۱۴، ابتدایی ۵۴/۵۲، راهنمایی و متوسطه ۴۷/۷۰، کاردانی و کارشناسی ۴۲/۵۳ و کارشناسی ارشد به بالا ۳۸/۱۵ به دست آمده است. مقدار f محاسبه شده ۲/۹۴۸ بوده و سطح معنی داری آزمون، ۰/۰۲ می باشد. بر این اساس نگرش پاسخگویان نسبت به میزان رعایت حقوق شهروندی بر اساس تحصیلات، متفاوت است. طوری که بیشترین نگرش مثبت نسبت به رعایت حقوق شهروندی در بین افراد کم سواد و کمترین در بین افراد کارشناسی ارشد و بالاتر است.

نتیجه گیری

نتیجه گیری براساس یافته های به دست آمده، متوسط نمره نگرش نسبت به آزادی اندیشه، برابر با ۴۰/۶۳ با انحراف استاندارد ۲۴/۳۵ و متوسط نمره آشنایی بهرمندی از امکانات رفاهی ۴۶/۷۶ با انحراف استاندارد ۲۴/۳۴ و متوسط نمره آشنایی با مشارکت سیاسی برابر ۳۷/۹۸ با انحراف استاندارد ۲۴/۲۸ و متوسط نمره نگرش نسبت به میزان دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی برابر با ۳۳/۶۸ با انحراف استاندارد ۲۸/۷۱ و متوسط نمره کمک دولت به اقشار آسیب پذیر برابر با ۴۴/۸۸ با انحراف استاندارد ۲۲/۱۱ می باشد که بیشترین میزان آشنایی شهروندان از نظر تساوی بهره مندی از امکانات رفاهی و

کمترین آشنایی از نظر میزان دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی برابر با ۳۳/۶۸ می‌باشد و متوسط نمره میزان نگرش و میزان رعایت حقوق شهروندی برابر با ۴۴/۳۴ با انحراف استاندارد ۲۰/۳۸ می‌باشد.

از لحاظ مقایسه نگرش به رعایت حقوق شهروندی بر اساس تحصیلات، افراد مورد مطالعه متفاوت می‌باشد. به طوری که از لحاظ نگرش به رعایت حقوق شهروندی بیشترین رعایت، در بین افراد کم‌سواد و کمترین در بین افراد کارشناسی ارشد و بالاتر است. و از لحاظ مقایسه نگرش به رعایت حقوق شهروندی بر اساس حسن نیت افراد، میانگین نگرش به رعایت حقوق شهروندی در مردان ۴۲/۵ با انحراف استاندارد ۲۰/۱۵ و در زنان مقایسه نگرش به رعایت حقوق شهروندی بر اساس وضعیت تاهل در افراد مورد مطالعه معنی‌دار نبوده و در مجردها ۴۴/۳۱ با انحراف استاندارد ۲۰/۵۷ و در متاهلان ۴۴/۶۲ با انحراف استاندارد ۲۰/۰۹ می‌باشد.

از لحاظ سن افراد، در رعایت حقوق شهروندی، تفاوت دیده می‌شود. که بیشترین رعایت در بین افراد زیر ۲۵ سال و کمترین در بین افراد بالای ۵۵ سال است. و بین تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی و نگرش به رعایت حقوق شهروندی، بین آزادی‌های اندیشه و نگرش به رعایت حقوق شهروندی، بین میزان مشارکت سیاسی و نگرش به رعایت حقوق شهروندی، بین دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی و نگرش به رعایت حقوق شهروندی و بین کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر و نگرش به رعایت حقوق شهروندی همبستگی وجود دارد.

فرضیه شماره ۱: بین نگرش نسبت به آزادی اندیشه و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز، رابطه وجود دارد.

بر اساس ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود، بین دو متغیر فوق همبستگی ۰/۸۳۵ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین آزادی اندیشه و نگرش به رعایت حقوق شهروندی است زیرا سطح معنی‌داری از ۵٪ کمتر است. بنابراین فرضیه شماره (۱) تایید می‌شود. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات وارن پرایور (۲۰۰۵)، حمای و جانسون (۲۰۰۴)، شبلی (۲۰۰۴)، سلطانی‌فر و همکاران (۱۳۹۰) و شیانی و فاطمی‌نیا (۱۳۸۸) همسو می‌باشد.

فرضیه شماره ۲: بین میزان مشارکت سیاسی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز، رابطه وجود دارد.

بر اساس ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود، بین دو متغیر فوق همبستگی ۰/۵۱۸ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین مشارکت سیاسی و نگرش به رعایت حقوق شهروندی است. زیرا سطح معنی‌دار از ۵٪ کمتر است و فرضیه شماره (۲) تایید می‌شود. نتایج تحقیق با نتایج تحقیقات لیونگ آن (۱۹۹۲)، وارن پرایور (۲۰۰۵)، حمای و جانسون (۲۰۰۴)، هوس‌کین و

همکاران (۲۰۰۸)، سانجا کلی و همکاران (۲۰۱۰)، شبلی (۲۰۰۴)، علی یوسفی (۱۳۷۸)، شیانی (۱۳۸۱)، سلطانی فر و همکاران (۱۳۹۰) و شیانی و فاطمی‌نیا (۱۳۸۸) همسو می‌باشد.

فرضیه شماره ۳: بین نگرش نسبت به دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز، رابطه وجود دارد.

بر اساس ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود، بین دو متغیر فوق همبستگی ۰/۶۳۵ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین دسترسی مستقیم به موقعیت سیاسی و نگرش به رعایت حقوق شهروندی است، زیرا سطح معنی دار از ۵٪ کمتر است و فرضیه شماره (۳) تایید می‌شود. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات وارن پرایور (۲۰۰۵)، حامی و جانسون (۲۰۰۴)، سانجا کلی و همکاران (۲۰۱۰)، شبلی (۲۰۰۴)، کوهن (۲۰۰۳)، رسولی (۱۳۹۰) و شیانی و فاطمی‌نیا (۱۳۸۸) همسو می‌باشد.

فرضیه شماره ۴: بین نگرش نسبت به میزان کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز، رابطه وجود دارد.

بر اساس ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود، بین دو متغیر فوق همبستگی ۰/۸۰۹ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر و نگرش به رعایت حقوق شهروندی است، زیرا سطح معنی دار از ۵٪ کمتر است و فرضیه شماره ۴ تایید می‌شود. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات لیونگ آن (۱۹۹۲) و رسولی (۱۳۹۰) همسو می‌باشد.

فرضیه شماره ۵: بین نگرش نسبت به تساوی بهره‌مندی از امکانات رفاهی و میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز، رابطه وجود دارد.

بر اساس ضریب همبستگی پیرسون انجام شده ملاحظه می‌شود، بین دو متغیر همبستگی ۰/۷۲۸ به دست آمده است که بیانگر همبستگی بین نگرش به رعایت حقوق شهروندی و بهره‌مندی از امکانات رفاهی است. سطح معنی داری از ۵٪ کمتر است و فرضیه شماره ۵ تایید می‌شود. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات لیونگ آن (۱۹۹۲) و شیانی (۱۳۸۱) همسو می‌باشد.

فرضیه شماره ۶: بین پاسخگویان مرد و زن از نظر میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز، تفاوت وجود دارد.

بر اساس آزمون تفاوت میانگین (t برای گروه‌های مستقل) انجام شده ملاحظه می‌شود که میانگین نگرش به رعایت حقوق شهروندی در مردان ۴۲/۵۰ با انحراف استاندارد ۲۰/۱۵ و در زنان ۴۷/۰۴ با انحراف استاندارد ۲۰/۰۸ است که بر اساس آن مقدار t برابر با ۲/۰۱۵- و سطح معنی داری آزمون برابر با ۰/۰۴۵ می‌باشد. بنابراین تفاوت نگرش به رعایت حقوق شهروندی بر اساس جنسیت معنی دار است، زیرا سطح معنی دار از ۵٪ کمتر است و فرضیه شماره ۶ تایید می‌شود. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات گوگان (۲۰۰۳)، می‌یر (۲۰۰۰)، سانجا کلی و همکاران (۲۰۱۰)، کلدی و پور دهناد (۱۳۹۱) و نوروزی و گل پرور (۱۳۸۸) همسو می‌باشد.

فرضیه شماره ۷: بین شهروندان با سطوح تحصیلی مختلف از نظر میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی نزد شهروندان تبریز تفاوت وجود دارد.

براساس آزمون تحلیل واریانس انجام شده ملاحظه می‌شود، میانگین رعایت حقوق شهروندی در افراد در ازای ۵۷/۱۴ بی‌سواد، ۵۴/۵۲ ابتدایی، ۴۷/۷۰ راهنمایی و متوسط، ۴۲/۵۳ کاردانی و کارشناسی و ۳۸/۱۵ کارشناسی ارشد و بالاتر به دست آمده است که بر اساس مقدار f محاسبه شده که برابر ۲/۹۴۸ بوده و سطح معنی‌داری آزمون برابر با ۰/۰۲ می‌باشد و نتیجه‌گیری می‌شود رعایت حقوق شهروندی براساس تحصیلات متفاوت است. به طوری که بیشترین رعایت در بین افراد کم‌سواد و کمترین در بین افرادی کارشناس ارشد و بالاتر است و فرضیه شماره ۷ تایید می‌شود. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات لیونگ آن (۱۹۹۲)، هوس‌کین و همکاران (۲۰۰۸)، علی یوسفی (۱۳۷۸)، سلطانی‌فر و همکاران (۱۳۹۰) کلدی و پوردهناد (۱۳۹۱)، هولدن (۱۹۹۹)، فتحی، مختارپور (۱۳۹۰) و فتحی و همکاران (۱۳۸۸) همسو می‌باشد.

پیشنهاده‌ها

- با ایجاد بسترهای مناسب، برای بروز آزادی اندیشه در میان شهروندان شهر تبریز، باعث افزایش رضایت از رعایت حقوق شهروندی در نزد شهروندان تبریز خواهد شد.
- طبق نظریه ت.اچ. مارشال، مشارکت سیاسی، به انتخاب شدن و انتخاب کردن به صورت آزاد اطلاق می‌شود، که با ایجاد این واقعیت سیاسی برای تمام افراد، موجبات افزایش رضایت از رعایت حقوق شهروندی در نزد شهروندان تبریز فراهم خواهد شد.
- طبق نظریه ت.اچ. مارشال، دسترسی به موقعیت سیاسی، بدون داشتن آشنا و تکیه بر شایستگی‌های فردی امکان‌پذیر خواهد شد. که با ایجاد این موقعیت برای تمام افراد جامعه، موجبات افزایش رضایت از رعایت حقوق شهروندی در نزد شهروندان تبریز فراهم خواهد شد.
- کمک دولت به اقشار آسیب‌پذیر و تساوی آن قشر در بهره‌مندی از امکانات رفاهی، راهی برای افزایش رضایت از رعایت حقوق شهروندی در نزد شهروندان تبریز فراهم خواهد بود.
- فعالیت‌های پژوهشی، نباید تنها در حوزه نظری صورت بگیرد، بلکه در تحقیقات، بیشتر بر واقعیت‌هایی که باعث بسترسازی بیشتر برای بالا رفتن میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی می‌شود تاکید گردد، تا با شناسایی این عوامل برای رفع این معضلات پرداخته شود. تا انجام این فعالیت‌ها منجر به جلوگیری از پایین آمدن میزان رضایت از رعایت حقوق شهروندی گردد.
- از آن‌جا که رضایت از رعایت حقوق شهروندی، در عمل گاهی اوقات مانند شمشیر دو لبه عمل می‌کند، با توجه به پیامدهای منفی و مثبت آن لازم است محققان با توجه به جنبه‌های مثبت رضایت از

رعایت حقوق شهروندی، تحقیق‌هایی در خصوص چگونگی بکارگیری این عوامل، برای آباد ساختن ایران انجام دهند.

منابع

- اسماعیلی، ر. (۱۳۸۰). انواع حقوق شهروندی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران. **فصلنامه فرهنگ اصفهان**. شماره ۲۲.
- امام‌جمعه، ف؛ و دیگری. (۱۳۹۱). تبیین جامعه‌شناختی وضعیت حقوق شهروندی در سازمان‌های اجرایی جامعه شهری اراک. **فصلنامه پژوهش اجتماعی**. سال ششم، شماره نوزدهم، صص ۴۳-۱۳.
- امیرارجمند، ا. (۱۳۸۱). **مجموعه اسناد بین‌المللی حقوق بشر**. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی. جلد اول.
- باغستانی بزرگی، ح. (۱۳۸۷). **بررسی تاثیر آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی بر توسعه شهروندی فعال و پاسخگویی و شفافیت شهرداری تهران**. پایان‌نامه ارشد رشته مدیریت امور شهری. دانشگاه تهران.
- بشیریه، ح. (۱۳۸۷). گفتگو درباره جامعه مدنی. **اطلاعات سیاسی - اقتصادی**. شماره ۹ و ۱۰.
- پورجعفر، ح؛ و دیگران. (۱۳۹۰). رهیافتی تحلیلی در شناخت مولفه‌ها، شاخص‌ها و بارزهای توسعه پایدار شهری. **مجله توسعه اجتماعی ایران**. سال سوم، شماره سوم.
- جهانگیری، ر. (۱۳۸۱). شهرنشینی و شهروندی. **چکیده مقالات همایش راهکارهای توسعه فرهنگ شهروندی**. انتشارات محبان. صص ۱۵-۱۴.
- خاک، ر. (۱۳۹۰). حقوق شهروندی. **اداره کل تدوین قوانین و مقررات**. www.rules.tehran.ir
- ذکایی، م. (۱۳۸۰). اخلاق شهروندی. **نامه انجمن جامعه‌شناسی ایران**. شماره پنج، ناشر: موسسه نشر کلمه. صص ۸۰-۶۱.
- ربانی، ر؛ و دیگران. (۱۳۸۵). بررسی عوامل اجتماعی، فرهنگی و میزان آگاهی افراد از حقوق شهروندی در شهر اصفهان. **مجله علوم اجتماعی**. شماره ۱، ناشر: دانشگاه آزاد شوشتر. صص ۱۰۶-۸۵.
- رسولی، م؛ و دیگری. (۱۳۸۹). مطالعه تطبیقی مطبوعات و صدا و سیما در اشاعه حقوق شهروندی. (مطالعه موردی شهروندان تهرانی). **مجله مطالعات فرهنگی و ارتباطات**. شماره ۲۱ (علمی - پژوهشی)، صص ۷۶-۵۵.
- سروش، ع. (۱۳۷۴). معنا و مبنای سکولاریزم. **ماهنامه کیان**. سال پنجم، شماره ۲۶.
- سلطانی‌فر، م؛ و دیگران. (۱۳۹۰). بررسی رابطه عوامل فرهنگی و برخورداری زنان از حقوق شهروندی. **مجله مدیریت فرهنگی**. سال پنجم، شماره دوازدهم.
- شیانی، م. (۱۳۸۱). تحلیلی جامعه‌شناختی از وضعیت شهروندی در لرستان. **مجله جامعه‌شناسی ایران**. دوره چهارم، شماره ۳، صص ۷۹.
- شیانی، م؛ و دیگری. (۱۳۸۹). تحلیلی بر میزان آگاهی از حقوق شهروندی در میان دانشجویان. **فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی**. شماره ۵.
- شیانی، م. (۱۳۸۱). مباحث بنیادی شهروندی و رفاه اجتماعی. **مجله رفاه اجتماعی**. شماره ۴، صص ۲۴-۷.
- شیانی، م؛ و دیگری. (۱۳۸۸). میزان آگاهی شهروندان تهرانی از حقوق و تعهدات شهروندی، (پرتال جامع علوم انسانی). **مطالعات راهبردی**. شماره ۱۸، صص ۱۲۹-۱۰۴.
- صباغیان، ع. **حق مالکیت مردم در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران**. www.bashgah.net
- عاملی، س. (۱۳۸۰). تعامل جهانی‌شدن، شهروندی و دین. **مجله‌نامه علوم اجتماعی**. شماره ۱۸، صص ۲۰۰-۱۶۷.
- غلامی‌زربنی، م؛ و دیگری. (۱۳۹۰). حقوق شهروندی در فرآیند عدالت کیفری ایران. **فصلنامه دانش انتظامی**. سال سیزدهم، شماره سوم.

- فتحی، س؛ و دیگری. (۱۳۹۰). توسعه شهری، شهرنشینی و حقوق شهروندی. **مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران**. سال سوم، شماره چهارم.
- فتحی و اجارگاه، ک؛ و دیگری. (۱۳۸۸). شهروند الکترونیک. **فصلنامه تخصصی مدارس کارآمد**. سال سوم، شماره اول.
- کفاشی اصل، ع. (۱۳۹۱). **گفتاری در مورد حقوق شهروندی**. www.bashgah.net
- کلانتری، خ. (۱۳۹۱). **پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی**. مهندسين مشاور طرح و منظور.
- کلدی، ع؛ و دیگری. (۱۳۹۱). بررسی میزان آگاهی و نگرش دانشجویان نسبت به حقوق شهروندی در تهران. **مطالعات شهری**. سال دوم، شماره چهارم، صص ۵۸-۲۹.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۶). **جامعه‌شناسی**. ترجمه: م، صیوری. نشر نی.
- منوچهری، ع؛ و دیگری. (۱۳۸۵). درآمدی بر نظریه شهروندی، گفت و گویی در فلسفه سیاسی هابرماس. **فصلنامه علوم اجتماعی**. شماره ۲۹، صص ۲۸-۱.
- نجاتی‌حسینی، م؛ و دیگری. (۱۳۸۳). واقعیت اجتماعی شهروندی در ایران. **مجله جامعه‌شناسی ایران**. دوره پنجم، شماره ۲.
- نوروزی، ف؛ و دیگری. (۱۳۹۰). بررسی میزان احساس برخورداری زنان از حقوق شهروندی و عوامل موثر بر آن. **مجله راهبرد**. شماره ۵۹، صص ۱۹۰-۱۶۷.
- هاشمیان‌فر، ع؛ و دیگری. (۱۳۸۴). تحلیلی بر فرهنگ شهروندی در شهر اصفهان. **جامعه‌شناسی کاربردی**. سال بیستم، شماره پیاپی (۳۳)، شماره ۱، صص ۴۴-۲۵.
- هزارجریبی، ج؛ و دیگری. (۱۳۹۰). آگاهی زنان از حقوق شهروندی و عوامل موثر بر آن. **مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای**. سال سوم، شماره نهم.
- یوسفی، ع. (۱۳۸۰). **بررسی تطبیقی مشروعیت جمهوری اسلامی ایران در سه شهر مشهد، تهران و یزد**. پایان‌نامه دکتری جامعه‌شناسی سیاسی. تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- یوسفی، ع؛ و دیگری. (۱۳۷۸). احساس شهروندی در مراکز استان‌های ایران. **مجله جامعه‌شناسی ایران**. دوره نهم، شماره ۳ و ۴، صص ۳۳-۳.
- Cohn Elizabet, F. (2003). **themyth of full citizen ship: A comparative study of semi citizen ship in democratic**.
- Dee, TS. (2004). there civic Returns to educations? **Journal of public conomics** 88:1697-1720
- Faulks, K. (2000). **Citizenship**. London: Routledge.
- Hoskins B,d ,Hombers B,Campbell j. (2008). **Does formal education haveimpaction on active citizenship behavior**, jR, scientific and tecnicalreports Luxembourg: European communities.
- Siedler, T. (2007). **Schooling and citizen ship Eividence form compulsory schooling Reforms**. I2A Discussion Papers 2573 Institute for the study of labor (IZA).
- Turner, B.S. (1993). "contemporary problems in the Theory of citizenship" in Turner (ed) citizenship and social theory, sage.chap1.